

INSPIRATIEGIDS VOOR DEELNEMERS

ERF
26
04
2015



ERFGOEDDAG 2015 IN HET KORT

WAT?

Erfgoeddag is elk jaar hét moment waarop je als erfgoedwerker en –organisatie aandacht kan en mag vragen voor je collectie, je werking, je relatie met private en openbare partners, je maatschappelijke betekenis ... kortom: voor alle facetten van cultureel erfgoed en erfgoedzorg. Het is een dag die mobiliseert: duizenden medewerkers van binnen en buiten de erfgoedsector staan in voor de voorbereiding en het onthaal, bijna een kwart miljoen mensen komen de dag zelf het erfgoed beleven. Het is ten slotte ook een dag die deuren opent, niet-alledaagse kwesties kan behandelen, durft te experimenteren en liefst nog lang positief blijft nazinderen.

WIE?

Musea, archieven, erfgoedverenigingen en –bibliotheken, verzamelaars, heemkundige kringen, iedereen die zorg draagt voor het erfgoed door het te bewaren, te beschermen, te ondersteunen, te presenteren of een warm hart toe te dragen: dit is jullie dag! In 2015 zet Erfgoeddag volop in op het thema *Erf!*. Een goede gelegenheid om het te hebben over het raakvlak tussen erfgoed en erfenissen, of over wat 'erven' allemaal kan inhouden. Een kans ook om te sensibiliseren voor het belang van erfgoedzorg. Die zorg is niet alleen een bevoorrechte taak van erfgoedorganisaties, het is een gedeelde verantwoordelijkheid. Elke burger, jong of oud, is mede-erfgenaar van het erfgoed en kan op verschillende manieren zijn steentje bijdragen aan het behoud en de verrijking van dit erfgoed.

WANNEER?

Erfgoeddag vindt steeds plaats op de eerste zondag na de paasvakantie. In 2015 is dat op zondag 26 april.

WAAR?

In Vlaanderen en Brussel.

HOE?

Schrijf tussen 1 september en 1 december 2014 per organisatie maximum vier activiteiten in via www.erfgoeddag.be/inschrijving.

IN 2015 EENS NIET?

Deelnemen aan Erfgoeddag is geen verplichting. Zie je geen verband tussen het thema *Erf!* en jouw collectie en/of werking? Te veel werk op de plank, of nog andere redenen? Doe dan mee aan Erfgoeddag 2016! Die vindt plaats op zondag 24 april 2016 met als thema: *Rituelen*.

VRAGEN?

Coördinatieceel Erfgoeddag
FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw
T. 02 213 10 82 (Leen) of 02 213 10 81 (Tine)
E. info@erfgoeddag.be
W. www.erfgoeddag.be
volg ons op   

INHOUDSTAFEL

WOORD VOORAF	2
ERF EN CULTUREEL ERFGOED	5
ERVEN ... GEEN IDEE?	13
ERF!GOEDZORG	33
SAMENWERKEN IS DE BOODSCHAP	36
KALENDER	40
PROCEDURE	43
BRAINSTORM: 'MET VREEMDE DINGEN'	45
MEER LEZEN	46

WOORD VOORAF

Beste collega en mede-erfgenaar,

Je leest het wel eens in de krant: iemand die onverwacht een fortuin erft van een schielijk overleden ver familielid. “Nooit geweten dat tante er zo warmpjes bij zat! We zagen haar eigenlijk nooit.” Soms besluit het artikel met de nuchtere mededeling dat de erfgenamen toch nog een heel stuk erfenisrechten zullen moeten betalen. Vervang de persoon uit het verhaal door een vzw. “We zijn blij verrast door deze vrijgevigheid en kunnen dit duwtje in de rug heel goed gebruiken!” Het is heuglijk nieuws om zomaar te mogen beschikken over de rijkdom die anderen voor jou hebben bijeen gespaard. Het zet aan tot dromen ... “Wat zou ik allemaal niet kunnen doen met zo’n erfenis!”

Dit kleine opstapje mag verwoorden wat veel mensen zich meteen bij ‘erven’ voorstellen: het ontvangen van een erfenis. Erfgoedinstellingen die ermee te maken krijgen, kunnen dit beeld vast wel nuanceren. De zorg voor een collectie is een voortdurend proces, geen eenmalige gebeurtenis. Daarvoor de middelen vinden en het draagvlak vergroten blijft een moeilijke oefening. Schenkingen en legaten gaan bovendien vaak gepaard met allerlei voorwaarden. Nochtans zijn dergelijke erfenschappen enorm belangrijk! Hoeveel openbare collecties zijn niet ontstaan of aanzienlijk verrijkt door schenkingen of eeuwigdurende bruiklenen van private schenkers of erflaters? Welke impact hebben grote en kleinere weldoeners doorheen de jaren niet gehad op de werking en uitstraling van musea en archieven? Hoe zijn al deze erfenschappen vroeger in erfgoedinstellingen terechtgekomen, en hoe bereik je dat de zorg voor het erfgoed ook in de toekomst mag blijven rekenen op die generositeit?

Erven gaat gelukkig ook over meer dan erfenschappen ontvangen en beheren alleen. Wat hou je bij van mensen die je zijn voorgegaan? Wat laat je zelf na? Misschien ben je wel meer erfgenaar dan je vermoedt, of misschien laat je minder na dan je denkt?

Archieven en bewaarbibliotheken, erfgoedcellen en erfgoedverenigingen, expertisecentra, documentatiecentra, gidsenkringen en heemkundige kringen, musea, voorvechters en vrienden van het erfgoed ... het zijn allemaal erfgenamen van onschatbare rijkdommen die anderen voor ons hebben nagelaten. En het mooiste

is zelfs niet dat er dagelijks erfgoed bijkomt, maar wel dat de waarde van die erfenis alleen maar groter wordt als je ze deelt met anderen.

En precies dat wil Erfgoeddag doen: een platform bieden dat elk jaar opnieuw erfgoed doet delen met zoveel mogelijk mensen. Op zondag 26 april 2015 gebeurt dit al voor de vijftiende keer! Het is telkens weer een hoogdag voor het cultureel erfgoed in Vlaanderen en Brussel, zowel voor het grote publiek als voor de honderden organisaties en duizenden vrijwilligers die deze dag helpen waarmaken. Erfgoeddag biedt kansen om met een minder bekend of minder voor de hand liggend deel van je collectie of van je werking naar buiten te komen. Het is een goed moment om de vele helpende handen in je organisatie te bedanken en om weer over het muurtje heen te kijken naar nieuwe ontmoetingen en verfrissende samenwerkingsverbanden. Deze vijftiende editie zoomt in op de 'Erf!' van 'erfgoed', maar ook van 'erfenis' en 'erfgenaam'. Elk van die woorden heeft met erven te maken, maar wat precies? Wat betekent het eigenlijk om iets te erven? Is alle erfgoed sowieso een erfenis, en zijn alle erfenissen goed om te erven? Wat kan er allemaal geërfd worden? Beseffen we altijd hoe we erven, wat we hebben geërfd en wat we zelf nalaten? Wat is het belang van kleine en grote erfenissen?

Erf! biedt je de mogelijkheid om volop in te zetten op de bewustmaking voor wat we misschien te veel als vanzelfsprekend beschouwen: dat iedereen sterft ... en erft! In deze brochure hopen we je alvast enkele invalshoeken en tips aan te reiken om je erfgoed op een creatieve manier onder de aandacht te brengen. Hoe kan je erfgoed delen met anderen, het kritisch bekijken, het waarderen en ... eventuele dooddoeners ontwijken?

Hartelijk bedankt voor je interesse en veel succes!
De Stuurgroep Erfgoeddag



ERF! EN CULTUREEL ERFGOED

Erf! lijkt een eenvoudig drieletterwoord, gevolgd door een uitroepteken – maar wat kan het allemaal inhouden? Best veel, als je er even over nadenkt. We hebben er ons woord *erfgoed* aan te danken, om maar iets te zeggen. Het woord *erfgoed* verhoudt zich tot erven zoals *speelgoed* zich verhoudt tot *spelen*: ze zijn duidelijk van dezelfde familie. Laat ons dus eerst verduidelijken wat we verstaan onder erfgoed en daarna de stamboom opklimmen naar *Erf!*

Erfgoed identificeren

Erfgoed is dat wat we van vorige generaties hebben geërfd en waar we nu bewust zorg voor dragen, zodat we het op onze beurt weer kunnen doorgeven aan zij die na ons komen. We geven erfgoed door van generatie op generatie, precies omdat we belang hechten aan die sporen uit het verleden en omdat we ook zelf onze sporen aan de toekomst willen nalaten. Al die sporen vertellen ons waar we vandaan komen en waar we naartoe kunnen gaan. Ze vertellen ons over wie we zijn, waarom we zijn zoals we zijn – en zelfs een beetje over hoe zij die na ons komen, zullen zijn.

Afhankelijk van de vraag of het om tastbare zaken gaat of niet, maken we in die sporen een onderscheid tussen *materieel erfgoed* en *immaterieel erfgoed*. De materiële vormen van erfgoed kunnen we op hun beurt nog eens opdelen in *roerend erfgoed* en *onroerend erfgoed*. Die laatste categorie bevat zaken die moeilijk of helemaal niet verplaatsbaar zijn, zoals monumenten, sites, volledige landschappen en archeologie. Het roerend erfgoed is in principe eveneens mobiel en vind je in vele musea, archieven, (erfgoed)bibliotheken en bij lokale erfgoedverenigingen. Het gaat om archiefstukken, documenten en foto's, meubelstukken, werktuigen, schilderijen, beelden, juwelen, textielstukken enzovoort. En ten laatste is er nog een belangrijke groep immaterieel erfgoed met zaken die we eigenlijk niet letterlijk kunnen aanraken maar wel kunnen beleven, zoals verhalen, liederen, rituelen, ambachten, tradities en volkssporten.



Het roerend erfgoed en het immateriële erfgoed vallen onder de bevoegdheid van de Vlaamse Gemeenschap, die het daarom samen als *cultureel* erfgoed aanduidt. Dit om het onderscheid te maken met het *onroerend* erfgoed, dat in zijn geheel tot de bevoegdheden van het Vlaams Gewest behoort. Beide vormen van erfgoed komen elk jaar volop in de aandacht. Het cultureel erfgoed op Erfgoeddag op de eerste zondag na de paasvakantie, het onroerend erfgoed op de Open Monumentendag op de tweede zondag van september. Het Waalse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest organiseren dan weer jaarlijks de Open Monumentendagen/*Journées du Patrimoine*, respectievelijk in het tweede en derde weekend van september.



Erfgoed waarderen

Ondanks al deze categorieën en indelingen is erfgoed vooral een heel dynamisch gegeven. Iedere generatie legt immers nieuwe accenten en hanteert haar eigen waardepatronen. De waardering van en de omgang met erfgoed kunnen bovendien van mens tot mens en van groep tot groep verschillen. Naargelang de periode, de geografische en de sociale context kan erfgoed dus nieuwe vormen aannemen, of kan er zelfs volledig nieuw erfgoed ontstaan. Wat eerst waardeloos leek, kan later toch een belangrijke erfgoedwaarde krijgen. Wat vroeger enorm belangrijk leek, bekijkt men nu soms met andere ogen. Opeenvolgende eigenaars van het erfgoed voegen er betekenislagen aan toe of pellen er net weer lagen van af.

Die evoluerende waardering voor erfgoed wijst op het uitgebreide netwerk van betrokken personen, groepen en organisaties. Zonder een gemeenschap die er actief belang aan hecht (of hechtte), kan er eigenlijk van erfgoed geen sprake zijn. Zo'n *erfgoedgemeenschap* hoeft natuurlijk niet samen te vallen met de samenleving in haar geheel. Haast elke vorm van erfgoed heeft immers zowel voor- als tegenstanders. Wat de een als een bevestiging van de eigen identiteit ziet, beschouwt de ander als een voorbijgestreefd gegeven uit vroegere tijden. Erfgoed, in al zijn verscheidenheid, laat weinig mensen onverschillig. Dat blijkt niet alleen uit de grote jaarlijkse belangstelling voor evenementen als Erfgoeddag en Open Monumentendag. Het blijkt ook uit het flinke aantal organisaties en individuen dat zich dagelijks inzet om erfgoed te bewaren, te bestuderen en uit te dragen. Erfgoed heeft talloze erfgenamen, die elk op unieke wijze hun erfdeel bewaren en doorgeven. En daarmee zijn we terug aangekomen bij *Erf!*

Erf!

Wie er ooit in zijn of haar professioneel of persoonlijk leven mee te maken heeft gekregen, zal het misschien kunnen beamen: erven is soms een behoorlijk complex proces. Wat wordt er precies geërfd? Wie zijn de erfgenamen en wat zijn hun rechten? Speelt de overheid ook een rol? En de erfgenamen, aanvaarden of weigeren die de erfenis? Het is verleidelijk om op zoek te gaan naar parallellen in het erfgoedveld. Zouden de eigenheden van dergelijke nalatenschappen aan *personen* ook voorkomen bij nalatenschappen aan *gemeenschappen*? Geen gemakkelijke vraag, maar ze opent wel heel wat boeiende perspectieven voor erfgoedwerkers en bezoekers om met het erfgoed aan de slag te gaan op Erfgoeddag.

In de geschiedenis zijn er personen, organisaties en groepen geweest die meer hebben nagelaten dan anderen, of die meer dan anderen een bepaalde nalatenschap claimen. Het erfgoed van de machthebbers, bijvoorbeeld, is meestal goed vertegenwoordigd in museumcollecties en archieven. Veel mensen kunnen zich echter maar moeilijk herkennen in dat erfgoed, omwille van hun verschillende culturele achtergrond of levenswijze. En voor jongeren moeten erfeniskwesties wel heel ver van hun bed lijken. Toch zijn ook zij mede-erfgenamen van het erfgoed en laten ze zelf evengoed zaken na. De zorg voor het erfgoed is namelijk een collectieve verantwoordelijkheid ... én een recht! De meeste professionele erfgoedinstellingen zijn er zich al langer van bewust dat ze al die andere mede-erfgenamen best wel wat meer kansen tot inspraak en participatie

mogen geven. Wie kan participeren, zal zich ook sneller engageren!

Het uitroepteken na *Erf!* lijkt een zekere plicht in te houden; we zijn het verplicht aan zij die na ons komen om de getuigenissen van ons gemeenschappelijk verleden te bewaren. We beschikken immers maar tijdelijk over dit erfgoed en over de wereld. De Bijbel bevat meerdere verwijzingen naar het rentmeesterschap, bijvoorbeeld in het evangelie volgens Lucas. De mens is verantwoordelijk voor de tijd, talenten en materiële bezittingen die hij van hogerhand heeft gekregen en moet hiervoor ook reken-schap afleggen ... En als die tijdelijkheid ons al niet tot nederigheid aanzet, dan wel het toeval. We hebben soms de neiging om de impact van het toeval – geluk of ongeluk – op de samenstelling van onze erfgoedcollecties te onderschatten. Ook dat kan erven zijn: het zal je maar overkomen.

We balanceren voortdurend tussen de lasten en de lusten van het erven. Musea zetten hun collectiestukken in het voetlicht, maar werken achter de schermen wel onophoudelijk aan inventarissen en conditierapporten, terwijl ze hun financiering proberen rond te krijgen. Verenigingen houden met gepaste fierheid tradities in eer, maar hebben het vaak moeilijk om nieuwe leden te werven. Archieven en bibliotheken helpen dagelijks allerlei onderzoekers en geïnteresseerden om informatie terug te vinden, maar informatiebeheer en digitalisering vormen ook voor hen een blijvende uitdaging. En de gemiddelde man of vrouw heeft misschien nog nooit eerder zo gemakkelijk toegang gekregen tot het erfgoed van de gemeenschap, maar stelt zich steeds luider de vraag naar de identiteit, van die gemeenschap en van zichzelf.

Een woord met veel associaties ...

Erf! verkent de relatie tussen ‘erfgoed’ en ‘erven’. Erfgoedinstellingen hebben dikwijls al veel te danken aan erfenissen en schenkingen, zowel voor wat de samenstelling van hun collecties betreft als voor de middelen die ze kunnen gebruiken om aan erfgoedzorg te doen. Daarin zit al heel wat stof tot nadenken over de betekenis van musea en archieven voor de samenleving, en hun relatie met de burger. ‘Erven’ kan echter nog veel breder ingevuld worden. Daarom groeperen we hierna een aantal tips en suggesties in enkele mogelijke invalshoeken. Zo’n invalshoek bevat vanzelfsprekend geen afgebakende en volledige verzameling voorstellen, maar kan je wel helpen om een idee langs meerdere kanten te belichten. De bewuste of onbewuste nalatenschap van generatie op generatie loopt

als een rode draad doorheen al deze invalshoeken en kan een heel breed spectrum aan vormen aannemen: een eigendom, een recht, een kennis of vaardigheid, een verhaal, een zingeving, een smaak, een sentiment, een talent. We erven overigens niet alleen rijkdommen, maar evenzeer schulden ...

Mensen hebben altijd al voorwerpen of verhalen gehad die ze absoluut willen bewaren en doorgeven, hetzij om andere mensen en gebeurtenissen te herinneren, hetzij om zelf herinnerd te worden. Je zou dit het *persoonlijke aspect* van het erven kunnen noemen. Wanneer de eigenaars van zo'n voorwerp overlijden, kunnen de bijbehorende persoonlijke verhalen verdwijnen, maar evengoed kan een voorwerp er nu net voor zorgen dat de overleden personen of groepen blijven voortleven in de herinnering van de nieuwe eigenaars. De redenen waarom iemand zaken bijhoudt, zijn uiteenlopend en vaak heel emotioneel van aard. Voorwerpen, gebruiken of verhalen worden doorgegeven in een familie en door die familieleden verwerkt in hun eigen leven. Opeenvolgende generaties vullen erven elk op hun eigen manier in.

Een volgende invalshoek heeft nog steeds met mensen te maken, maar is *meer formeel*: hier komen immers de overheden om het hoekje kijken. Al heel lang proberen die het erven via allerlei regels en wetten te organiseren; hun verordeningen weerspiegelen hoe er op een bepaald moment in de tijd tegen erven werd aangekeken. Erfrechtelijke bepalingen wijzen op het bestaan van erfgebruiken en erfstrategieën in de samenleving, of bij bepaalde groepen in de samenleving. Wie erft wat, en waarom is dit op die manier geregeld? In België en de omliggende landen speelt het notariaat van oudsher een belangrijke rol als erfenisbegeleider. Legaten, schenkingen, successierechten ... tal van erfgoedorganisaties hebben er al mee te maken gekregen. En dan is er nog de figuur van de notaris zelf, een oud en invloedrijk beroep in de samenleving.

We zoomen nog wat verder uit. Een beetje zoals ieder mens in het leven een unieke verzameling kennis en vaardigheden meekrijgt, zo houden ook hele *culturen* bewust of onbewust elementen bij uit andere tijden en andere delen van de wereld. De verhalen die culturen over dat verleden vertellen, durven al eens verschillen. Een geschiedschrijving biedt altijd een zekere interpretatie van het verleden - maar misschien kunnen we de interpretatie ook lezen als een poging om de eigen naam in het testament van voorgaande beschavingen bij te schrijven - of die er net uit te verwijderen. Vast staat dat niet heel de wereld hetzelfde denkt en handelt

als het over erven gaat. Door verschillende opvattingen met elkaar te confronteren, kunnen we heel wat leren over onszelf.

Deze inspiratiebrochure, het vele voorbereidingswerk van alle deelnemers en de Erfgoeddag zelf willen graag nog iets méér betekenen. *Erf!* drukt ons met de neus op de feiten: we leven vandaag langer en gelukkiger meestal in betere gezondheid dan vroeger, maar aan elk leven komt ooit een eind. Het leven zelf blijkt voor veel mensen almaar meer planning te vereisen: hun agenda, loopbaan, onderneming, vakantie ... Bovendien maken mensen steeds vaker plannen voor hun oude dag, en zelfs voor wanneer ze er niet meer zullen zijn. Maar als we langer leven, zullen we dan ook langer werken? En jongeren, zijn die vandaag niet meer dan ooit bezig met hun pensioen?

Erfgoedwerkers en -sympathisanten weten maar al te goed wat het betekent om te erven; zij dragen immers dagelijks zorg voor een erfenis uit het verleden. Zij zorgen er ook voor dat de erfenis haar waarde behoudt, en in veel gevallen zelfs in waarde toeneemt. De appreciatie van hun werk bij het brede publiek vertaalt zich als steun in natura, in tijd of in geld.

Mensen denken meer en meer na over de bestemming van hun nalatenschap en engageren zich ook bij leven steeds vaker voor een (erf-)goed doel. Dat het echter niet altijd eenvoudig is om een goed zicht te krijgen op de mogelijke vormen van filantropie en op de daaraan verbonden voor- en nadelen, komt verder in deze brochure nog even aan bod.





ERVEN ... GEEN IDEE?

Daarnet stelden we al voor om de relatie tussen erfgoed en erven in deze inspiratiebrochure vanuit drie invalshoeken te benaderen: vanuit de persoonlijke beleving, vanuit de formaliteiten en strategieën rond het erven en vanuit de culturele context. Bij de uitwerking van je activiteit zal je wellicht merken dat deze invalshoeken elkaar zelden uitsluiten en dat er natuurlijk nog andere invullingen mogelijk zijn. Nog enkele tips voor je je inspiratie de vrije loop laat:

- × Creativiteit is het sleutelwoord. Hoe kan je mensen niet alleen uitnodigen om het erfgoed te ontdekken, maar hen ook raken? Hoe origineler je aanpak, hoe groter de kans dat je het publiek bij jouw activiteit(en) kan betrekken.
- × Originaliteit kan een troef zijn om de aandacht van journalisten en redacteurs te trekken, maar een actieve communicatie naar de pers blijft belangrijk!
- × Hou zeker ook de website www.erfgoeddag.be in de gaten, want daar lees je bijna dagelijks nieuwe tips en suggesties om je activiteit inhoud en vorm te geven.

Een voor iedereen toegankelijk evenement als Erfgoeddag wil natuurlijk mee het maatschappelijke draagvlak voor erfgoed vergroten. Daarom is het belangrijk zoveel mogelijk samen te werken met andere organisaties, partners, verenigingen ... in de eigen erfgoedomgeving.

Het is iets persoonlijks

Iedereen kan zich wel iets voorstellen bij het woord 'erfstuk'. *Van Dale* definieert het als 'een geërfd voorwerp van enige waarde', maar die zakelijke beschrijving schiet een beetje tekort om de volle reikwijdte ervan te begrijpen. Een erfstuk is immers een persoonlijk gegeven, verweven met talloze verhalen en van generatie op generatie doorgegeven of overgenomen. Niet zelden ontleent het zijn waarde aan de persoonlijke relatie tus-

sen de vorige eigenaar(s) en de erfgenaam – of anders gezegd: de waarde is bij uitstek emotioneel. En net zomin als de emotie zich onder enkele noemers laat vangen, zo kunnen ook erfstukken de meest uiteenlopende vormen aannemen.

Dagboeken: niet voor publicatie?

Eind mei van dit jaar overhandigde het Amsab uit Gent aan Kazerne Dossin in Mechelen een klein geïllustreerd dagboekje van een Romajongen van wie slechts de initialen (J.S.) en de vermoedelijke leeftijd (14 à 16 jaar) bekend zijn. Wie de jongen was, hoe zijn boekje via een privéverzameling in de archieven is beland en of hijzelf de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog heeft overleefd, weten we helaas niet. Het maakt er zijn nalatenschap niet minder pakkend op. Het Radio 1-programma *De bende van Einstein* werd er eveneens door gegrepen en nam onlangs het boekje van de anonieme jongen op in zijn “Nationaal Museum”. Stefan Hertmans durfde zo jarenlang de oude geschriften van zijn overleden grootvader nauwelijks te lezen, maar toen hij eraan begon, ontdekte hij een onvermoede schat. De roman die eruit voortkwam – *Oorlog en Terpentijn* – bewaarde de kracht van het persoonlijke getuigenis en nestelde zich al snel tussen de favoriete boeken van lezend Vlaanderen en Nederland. En in West-Vlaanderen leidde de herontdekking van de dagboeken van frontsoldaat Jerome Seynhaeve begin dit jaar tot de ontwikkeling van een educatief pakket voor het basis- en kleuteronderwijs over het thema ‘conflict’.

Net omwille van het persoonlijk appel zijn dagboeken en andere persoonlijke geschriften altijd al geliefd geweest bij schrijvers, kunstenaars, onderzoekers én erfgoedwerkers. Ze hoeven trouwens niet alleen donkere bladzijden te beschrijven, zoals in de voorbeelden hierboven. Tussen de collecties van veel erfgoedinstellingen kunnen voorwerpen zitten, die heel diep doordringen.

Ga in je collectie of archief op zoek naar de sporen van een persoonlijke kijk op de wereld. Hoe biedt een sterveling anderen bewust of onbewust een glimp op zijn bestaan en gevoelsleven? Brieven en foto’s met kanttekeningen, geluids- en filmopnames, boeken en kunstwerken met opdrachten, verborgen boodschappen, kleine onvolmaaktheden of humoristische commentaren op de wereld ... ze dragen allen onmiskenbaar een persoonlijke stempel. Maar denk ook aan de privacy! Misschien waren veel van die persoonlijke objecten en schrijfsels helemaal niet bedoeld om aan anderen na te laten?

Kunnen en moeten die persoonlijke ontboezemingen en impressies altijd wel met een breed publiek gedeeld worden? En wat valt er in dit verband nog te vertellen over het onderscheid tussen papieren dragers zoals dagboeken of fotoalbums en digitale fenomenen zoals weblogs, Facebook- en Twitterfeeds?

Hoe zorg je ervoor dat herinneringen kunnen worden geërfd? En hoe doe je dat voor ontastbare erfenissen zoals vakmanschap, verhalen of liederen? Moeten deze wel allemaal materieel worden vastgelegd? Denk ook aan de steeds meer gedigitaliseerde wereld waarin we leven: is het vooral van belang om herinneringen goed te kunnen delen, of eerder om ze goed te kunnen bewaren? Hoe kunnen zulke egodocumenten ons helpen om bestaande collecties met andere ogen te bekijken? En wat zeggen die egodocumenten over onze voorouders en onszelf?

Zorgen dat de ketting niet verbreekt

Juwelen bestaan niet altijd enkel uit edelmetaal en edelstenen, dat is bekend. Ze bevatten namelijk een hoog symbolisch gehalte aan emoties, macht en herinneringen. Wie ze doorgeeft, doet soms de grootste passies opklaaien, want een familiejuweel aan iemand nalaten is allesbehalve een vrijblijvende beslissing. Afhankelijk van de relatie tussen geveer en ontvanger, of tussen ontvangers onderling, kan het erven ervan aanvoeld worden als een teken van liefde of vertrouwen, als een schouderklopje, als een bevestiging, of net als een last. Verlovingsringen werden vroeger vaak van (groot)moeder op (klein)dochter doorgegeven, en telkens weer aan de ringvinger van de trouwlustige aangepast. Het kwam erop aan om vooral de figuurlijke ketting niet te verbreken. Juwelen belichamen de rijkdom en geschiedenis van een persoon of een familie en ze zijn – in tegenstelling tot huizen en landerijen – ook gemakkelijk mee te dragen.

Juwelen gaan dan wel van hand tot hand, maar ze van de hand doen moet echt de allerlaatste optie zijn. Het in pand geven van kostbaarheden, bijvoorbeeld bij de Berg van Barmhartigheid, is steeds als tijdelijk bedoeld. In perioden van aanhoudende economische crisis zien veel mensen echter geen andere oplossing meer. Berichten over verarmde Italianen, Spanjaarden en Portugezen die massaal hun juwelen en familiezuilver verkopen staken zo een tijdje geleden de kop op. De geldwaarde van familieschatten kan perfect losstaan van de emotionele waarde. Maar misschien is vandaag zelfs die emotionele waarde niet altijd meer wat ze geweest is? En wat is een sieraad dan nog waard?

Welke voorwerpen in je collectie zijn kostbaar genoeg om herinneringen te bevatten en tegelijk klein genoeg om tegen het hart te drukken? Wat kan voor iemand een juweel zijn? Hoe dicht kan de herinnering aan een dierbare of een gebeurtenis op – of onder – de huid zitten? Is de figuurlijke ketting verbroken als de schatten van een familie, een groep mensen of een bepaalde gemeenschap in een museum terechtkomen? Of worden er daardoor net nieuwe kettingen gesmeed? Bestaat er zo iets als experts die de emotionele waarde van stukken kunnen schatten?

Stuk of niet stuk, het is en blijft een erfstuk!

In hedendaagse catalogusinterieurs, tussen de rommel in de bergruimte of misschien zelfs in je persoonlijke garderobe, erfstukken kom je zowat overal tegen. Alles kan natuurlijk een erfstuk zijn. Zelfs grootmoeders lelijke buffetkast, die met minder dan vier personen niet te verplaatsen is. Of die oude radio die alleen maar op verdwenen golflengtes is afgestemd, maar toch zo'n mooi retroaccent oplevert naast je spiksplinternieuw televisietoestel. We vinden het bijna normaal, en in veel gevallen zelfs een meerwaarde, dat er een verhaal hangt aan de voorwerpen die ons omringen. Senioren die verhuizen naar een woon- en zorgcentrum of serviceflat moeten noodgedwongen afstand doen van een groot deel van hun inboedel. De voorwerpen die wél mee verhuizen, vertellen meestal een verhaal. Hetzelfde geldt onverkort voor mensen die op een dag beslissen om in een ander land te gaan werken en wonen. Wat moet er naast de obligate paspoorten en vergunningen absoluut mee in je bagage om je identiteit en persoonlijkheid te schragen? En hoe zit het bij nieuwkomers of vluchtelingen? Wat nemen zij mee of niet?

Musea bewaren erg veel voorwerpen met een bijzonder verhaal. Verhalen over het historische, technische en maatschappelijke belang van het voorwerp, maar zeker ook over de persoonlijke ervaringen van de voormalige gebruiker of eigenaar. Helaas horen weinig mensen die verhalen. Om te vermijden dat ze voorgoed verdwijnen, tracht men die verhalen op verschillende manieren vast te leggen. Want een voorwerp gaat pas écht leven bij het horen van de verhalen van iemand die een persoonlijke band met het voorwerp heeft. 'Voor het te laat is' is een Nederlands voorbeeld van een mondelinge-geschiedenisproject dat de persoonlijke verhalen achter museale voorwerpen op film vastlegt. De bedoeling is om de filmpjes in het betrokken museum en/of via de projectwebsite aan het publiek te tonen. Het project ontwikkelde ook een handleiding waarin wordt uitgelegd hoe je een technisch en inhoudelijk kwaliteitsvol mondelinge-

geschiedenisfilmje maakt. Deze handleiding is gratis te downloaden via de projectwebsite www.voorhettelaatis.nu.

Erfstukken kunnen hun oorspronkelijke functie verloren hebben en toch functioneren op een totaal ander niveau. Bewaarinstellingen zoals musea kunnen voorwerpen bijhouden die al lang stuk zijn, relatief weinig geld-waarde hebben, inhoudelijk niet helemaal aansluiten bij het gros van de collectie maar toch niet afgestoten worden omwille van een gehechtheid aan de schenker of omwille van het verhaal over hoe de voorwerpen ooit in het museum zijn terechtgekomen. Er bestaat daarnaast ook nog zoiets als 'zwerfgoed', waarmee we erfgoed aanduiden dat bijgehouden wordt door vrijwillige erfgoedorganisaties, kleine lokale verenigingen en particulieren.

Ga op onderzoek: hoe zijn voorwerpen en documenten eigenlijk in je bezit of in je collectie terechtgekomen? En waar komen de gebruiken vandaan, die je in ere houdt? Zijn ze het gevolg van een soort weloverwogen collectiebeleid, of is er eerder sprake van een (on)gelukkig toeval? Erven is soms een creatief proces; een goed verhaal kan een toevallige verwerving uitleggen als een voorbestemde erfenis. Wat dan met al die donkere materie uit het verleden die het nooit tot erfgoed heeft geschopt? Of is intussen zowat alles erfgoed geworden? En hoe vaak je dan over de waarde van je collectie? Wat valt er trouwens in kringloopwinkels en containerparken te rapen aan potentiële erfstukken of persoonlijke verhalen?

Waarin verschilt het aanwervings- en afstotingsbeleid van een museum of archief met de keuze tussen 'bijhouden of weggoaien' van een inboedel na een sterfgeval? Of hoe verhoudt de historische collectievorming van je museum of archief zich tot de huidige werking? Zijn er erfstukken, een beetje zoals oma's massieve buffetkast, die op een bepaald moment niet meer passen in je interieur of museum? Zo ja, wat moet je er dan mee aanvangen? Welke (emotionele, juridische, financiële ...) problemen kunnen opduiken bij het opmaken en uitvoeren van een afstotingsbeleid, en hoe probeer je hierop te anticiperen of hieraan te remediëren?

Van wie heb je dat eigenlijk meegekregen?

Eigenlijk is iedereen van ons een levende erfenis. In de kern van elke cel van ons lichaam zit een unieke genetische code die in belangrijke mate bepaalt hoe we eruitzien, over welke geestelijke en lichamelijke talenten en gebreken we beschikken, en zelfs hoelang we het op deze wereld uitzingen. De evolutietheorie van Darwin is nog maar zo'n 165 jaar oud. Het inzicht dat elke generatie weer vrolijk verder varieert met het erfelijk materiaal van de voorouders is echter al veel ouder. Zonder evenwel volledig te begrijpen hoe de zaak op moleculair niveau in elkaar zit, gebruikt de mens deze kennis al duizenden jaren bij het veredelen en selecteren van landbouwgewassen en dieren.

Genen kunnen heel veel vertellen. Familiekunde Vlaanderen en de KU Leuven startten in 2009 een project waarbij ze klassiek genealogisch onderzoek combineren met DNA-onderzoek. Het onderzoek startte in Brabant, maar werd in de daaropvolgende jaren steeds verder uitgebreid tot in Nederland, Luxemburg en Noord-Frankrijk. Uit het onderzoek blijkt dat bijna de helft van de meer dan duizend deelnemers tussen nu en circa duizend jaar geleden een gemeenschappelijke voorvader moet hebben gehad. Deze opmerkelijke resultaten kregen internationaal belangstelling en zijn intussen gepubliceerd in twee boeken: *DNA Brabant* en *DNA België*.

Het bewustzijn van erfelijke factoren leidde overal in de wereld tot het ontstaan van regels voor het erven van goederen, waarover meer verderop in deze brochure. Principes van afstamming en bloedverwantschap speelden altijd al een grote rol bij het erven. We dragen bijvoorbeeld allemaal minstens één familienaam, die we sinds kort zowel van vader of moeder (of allebei) kunnen erven. Bij de adel wordt erfelijkheid een ware strategie om het vermogen en de macht te behouden of te vergroten. Het Bourgondische Rijk werd door de Bourgondische hertogen meer bijeen geërfd en bijeen getrouwd dan met de wapens bijeen veroverd. Hun opvolgers, de Habsburgers, erfden nog veel meer, zoals een kenmerkende vooruitstekende kinnebak waarvan de proporties door opeenvolgende hofschilders telkens weer behoedzaam werden afgezwakt. Erfelijkheid biedt ook een status, denk maar aan het onderscheid tussen de *Noblesse d'épée* en de *Noblesse de robe* in het ancien régime. Erfelijkheidsvoorkeuren hebben echter evenzeer geleid tot ethische kwesties en vele duistere bladzijden in de geschiedenis. Zelfs familiebanden bieden geen waterdichte garantie voor huiselijke vrede; aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog waren zowat alle Europese dynastieën familie van elkaar ...

Een genetische erfenis heb je meegekregen en kan je moeilijk ‘weigeren’, net zoals je ook het verleden niet zomaar kan of mag negeren. De christelijke leer introduceerde het begrip ‘erfzonde’ om de mens te wijzen op zijn fouten uit het paradijselijke begin der tijden. Nochtans bevat de wereldgeschiedenis op zich al heel wat ‘erf kwaad’. Hoe gaan we om met deze duistere of omstreden erfenissen uit het verleden? Denk bijvoorbeeld aan de pijnlijke geschiedenis van Kazerne Dossin, de collectievorming rond en herinnering aan de Eerste Wereldoorlog, de koloniale geschiedenis van België of de problematiek van roofkunst uit de Tweede Wereldoorlog of – heel actueel – uit oorlogsgebieden zoals Afghanistan, Irak en Syrië. En wat te denken van de regelmatige polemische discussies rond immaterieel-erfgoedelementen zoals Zwarte Piet en vinkenzetten of nog, de historische behandeling van uitgestoten groepen zoals gevangenen, zwervers en bedelaars, mensen met een lichamelijke of geestelijke beperking en andersdenkenden?

Op welke manieren spreekt het ‘erfelijk materiaal’ uit je collectie? Wie erfelijkheid zegt, zegt ook ‘stamboom’; zit er muziek in een samenwerking met lokale genealogen of Familiekunde Vlaanderen? Sla er desnoods eens je beeldbank van oude foto’s op na; nodig je bezoekers uit om naar hun eigen roots op zoek te gaan of familietrekjes te herkennen. Hier ligt een schat aan materiaal om aan te sluiten bij de ontwikkeling van de persoonlijkheid, het zelfbewustzijn en de burgerzin bij kinderen! In de publicatie ‘t Zit in de familie: cultureel erfgoed vanuit gezinsperspectief vind je hierover trouwens nog heel wat meer tips terug; klik op de website van FARO door op ‘Kennis en Expertise’ en kijk onder ‘Dossiers’.

Waarvan akte: erven op papier

Het Belgische erfrecht is oud. Meer dan tweehonderd jaar oud zelfs, want niemand minder dan Napoleon Bonaparte legde hiervoor de krijtlijnen vast in zijn bekende *Code civil* (burgerlijk wetboek) uit 1804. Met dit wettelijke kader probeerde hij orde te scheppen in de enorme verscheidenheid aan historische wetten en gebruiken in de door hem gecontroleerde gebieden. Aan het eind van zijn leven getuigde hij: “Mijn echte roem komt niet van het feit dat ik veertig veldslagen heb gewonnen; de herinnering aan Waterloo zal zovele overwinningen uitwissen. Wat echter door niets zal worden uitgewist en eeuwig zal voortbestaan, is mijn *Code civil*”. Helaas voor Napoleon kreeg hij ongelijk. De samenleving is voortdurend in evolutie, zodat sommige opvattingen over erven en erfenissen intussen achterhaald zijn. Heel recent is men daarom begonnen met een modernisering van dat Belgische erfrecht. Maar ook zonder die modernisering leeft erven vandaag als nooit tevoren bij de bevolking. Misschien zitten de onzekere economische tijden er voor iets tussen, maar steeds meer vooruitziende burgers plannen tegenwoordig actief hun erfenis.

Je moet wel degelijk de pijp aan Maarten geven ... en de rest gaat naar de staat

Je ziet het wel eens in een film of op televisie: een oude vrek die op zijn sterfbed beslist om zijn eigen kinderen uit zijn testament te schrappen en het familiefortuin aan anderen weg te schenken. In werkelijkheid laat de Belgische wet dit niet zomaar toe; in Angelsaksische landen kan het wél. Vanwaar dit verschil? Simpel. Omdat Napoleon nooit het Kanaal is overgestoken. In België en de buurlanden is er immers bij wet altijd een deel van de erfenis ‘gereserveerd’ voor de naaste bloedverwanten. De achterliggende gedachte is integer en eeuwenoud: men wilde voorkomen dat de kinderen na de dood van hun ouders met lege handen achterbleven – zorgen voor bestaanszekerheid, dus. Aangezien grondbezit vroeger nog de meeste bestaanszekerheid bood, ligt de benaming ‘erf’ voor een afgebakend stuk grond trouwens ook aan de oorsprong van woorden als erven, erfenis en erfgenaam. Vandaag stellen die goede bedoelingen ons evenwel geregeld voor problemen. Gezinnen zijn complexer geworden, het belang van bloedbanden neemt af, mensen zijn meer dan ooit actief bezig met hun nalatenschap en willen er vrijer over beschikken.

Death & taxes, sterven en belastingen betalen, het zijn twee grote zekerheden in het leven. Overheden innen immers zogenaamde *successierechten*



op erfenissen en zijn op die manier een (best wel veeleisende) mede-erfgenaam van ieder van ons. Als het een troost mag zijn: ze zijn dat niet altijd geweest. Ook hier speelden goede bedoelingen mee: de Franse Revolutie wou met dergelijke verordeningen beletten dat de adel zijn rijkdom generatie na generatie bleef oppotten en roomde telkens iets van de erfenis af ten voordele van de gemeenschap. Die herverdelingsgedachte van de Franse revolutionairen liet ook letterlijk sporen na: private collecties van adellijke families en religieuze instellingen kwamen geheel of gedeeltelijk terecht in publieke archieven en musea. De wonden van twee opeenvolgende wereldoorlogen inspireerden later nog meer maatregelen rond de herverdeling van het kapitaal in de samenleving. In zijn boek *Le capital au XXI^e siècle* (2013, Nederlandse vertaling verschijnt voorjaar 2015) waarschuwt de Franse econoom Thomas Piketty echter voor een opnieuw toenemende ongelijkheid: in een geglobaliseerde wereld slagen superrijken erin om weinig of geen belastingen te betalen. Die heel selecte groep mensen verrijkt zich steeds verder ten overstaan van de rest van de wereld, die zelfs door hard werken niet wezenlijk rijker wordt. Cru gezegd: wie niet steelt of erft, die werkt tot hij sterft.

Erfgoedorganisaties krijgen stellig met deze aspecten te maken. Archieven, erfgoedbibliotheken en musea ontvangen regelmatig schenkingen. Een behoorlijk deel van hun collecties gaat vaak terug op gulle schenkingen. De aangeboden stukken uit schenkingen overtreffen vaak de eigen aankopen – indien niet altijd in waarde, dan wel in aantal. Vrijwel elk museum, archief of erfgoedbibliotheek krijgt daarnaast schenkingen die het eigenlijk liever kwijt dan rijk is. Giften aanvaarden is soms rekenwerk; giften weigeren is al helemaal een kunst. De schenkers valt weinig te verwijten, want het is niet gemakkelijk om de optie te vinden die zowel voor schenker als voor begunstigde het voordeligst is. SPECTRUM-N, de standaard voor collectiemanagement in musea, bespreekt deze kwestie ook in zijn 21 procedures voor beheer en documentatie van museumcollecties. Deze handleiding kan je, na gratis registratie, downloaden op de website van FARO.

In 2006 vloeiende heel wat inkt over de collectie precolumbiaanse kunst van Paul & Dora Janssen en de art-nouveauctollectie Gillion-Crowet. Deze erfgoedcollecties werden toen respectievelijk door het Vlaamse Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aanvaard als betaling van successierechten. In Frankrijk bestaat evenwel al sinds 1968 een wet, *la Dation en paiement*, die het mogelijk maakt om zware successierechten te verlichten. Die Franse wet kwam er als reactie op de situaties waarbij erfgoed

door erfgenamen verkocht moest worden om de successierechten te kunnen betalen, en vervolgens in buitenlandse collecties verdween. Ook in België lijkt er nood aan een dergelijke regeling. In het juninummer van *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed* legt stripmaker François Schuiten uit hoe hij de belastingen op zijn erfenis afwendt door zijn originele platen en tekeningen te schenken aan de Koning Boudewijnstichting. In Vlaanderen voorziet het *Topstukken decreet* alternatieve maatregelen om zeldzaam en onmisbaar roerend cultureel erfgoed in het land te houden: er is een uitvoerreglementering voor topstukken, en een aankoopverplichting door de Vlaamse overheid wanneer de stukken het land niet uitgevoerd mogen worden. Vanaf 2015 wordt Vlaanderen (Gewest) volledig bevoegd voor wat de heffing en inning van de successierechten betreft. Het valt te hopen dat de Vlaamse Regering deze nieuwe bevoegdheden aanwendt om een erfgoedvriendelijke regeling in te voeren waar zowel de overheid, de erfgenamen als het erfgoed zelf bij gebaat zijn.

Ook de Topstukkenraad deelt deze inschatting. In zijn memorandum 2014-2019 vraagt hij de Vlaamse Regering om werk te maken van een fiscaal flankerend beleid voor de bescherming van het cultureel erfgoed van uitzonderlijk belang. De raad doet twee voorstellen om de bestaande regeling aan te passen.

Een eerste voorstel is dat er een gehele of gedeeltelijke voorwaardelijke vrijstelling van successierechten voor topstukken zou worden ingevoerd. Het engagement om het topstuk niet buiten Vlaanderen te brengen en het te ontsluiten voor wetenschappelijk onderzoek en het publiek kan daarbij als voorwaarde gelden.

Een tweede voorstel vraagt dat er een betere regeling komt voor het in betaling geven van kunstwerken om te voldoen aan successierechten. De raad erkent dat de bestaande regeling te ingewikkeld is en te weinig mogelijkheden biedt voor familiale successieplanning en vermogensplanning. Belangrijk erfgoed dreigt daardoor verkocht te worden; de kans om hiermee de collecties van de musea in Vlaanderen te verrijken, blijft onbenut.

Het regeerakkoord van de nieuwe Vlaamse regering erkent “de nood aan een successieregeling voor verzamelaars en aan een garantieregeling bij langdurige bruikleen van collecties”. Er zal ook onderzocht worden “hoe de successierechten gemoderniseerd en afgestemd kunnen worden op de hedendaagse samenleving, met bijzondere aandacht voor het familiale aspect”.

Je geeft niet zomaar aan wie je wil en wie iets van jou krijgt, moet daarvoor vaak iets teruggeven. Welke voorbeelden hiervan vind je in jouw erfgoedorganisatie, en hoe ga je ermee om? Waarin verschilt het collectieve erven (in musea, archieven, erfgoedbibliotheken) van het individuele erven, en waar leg je de grens tussen erven en een eigen erfgoedbeleid voeren? Wat zijn de consequenties van het weigeren van een erfenis of schenking? Hoe kunnen schenker en ontvanger elkaar beter vinden? Kan je erven leren? Kan het erfgoed zelf ons iets leren over hoe we, vroeger en nu, omgaan met de erfenis van het verleden en onze eigen erfenis aan de toekomst? Hoe ziet de toekomst van jouw collectie er eigenlijk uit? Kan een archief of een museum ook 'sterven', en hoe wordt dan de erfenis verdeeld? En wat met het erfgoed waarvoor moeilijk erfgenamen zijn te vinden, of waarvoor zich geen erfgenamen aandienen? Beschik je over een inventaris van je collectie en zo ja, wat vertelt die over erfenissen? Als er testamenten tussen zitten, hoe zien die er dan uit? Of is het erfgoed waarmee je werkt nauwelijks te inventariseren? Hoe zorg je er dan toch voor dat het kan doorgegeven worden? Is het nieuwe erven digitaal? Geldt voor erfgoed in musea en archieven ook de leuze 'gegeven is gegeven'?

De notaris: luisteren, adviseren, schrijven en zwijgen

We hadden hem tot nu toe nauwelijks vermeld, maar hij mag niet in het verhaal ontbreken: de notaris. Al eeuwenlang begeleidt hij het proces van het erven – maar wacht even, wie zegt dat het altijd een man hoeft te zijn? Over het beroep en de figuur van de notaris bestaan tot op vandaag nog veel clichés. Komt dit omdat we hem of haar meestal enkel ontmoeten op sleutelmomenten in ons leven: het sluiten of verbreken van je huwelijkscontract, het (ver)kopen van je woning, het opmaken van je testament?

Alle oude culturen met een schrift hadden natuurlijk al schrijvers om bepalingen in officiële documenten te noteren, maar het notariaat van vandaag laat men over het algemeen teruggaan op de zogenaamde *Ventôsewet* uit 1803, toen Napoleon hier de plak zwaaide. De notaris heeft er een bijzonder statuut aan overgehouden. Enerzijds is hij ambtenaar, want hij wordt aangesteld door de overheid. Anderzijds is hij zelfstandig ondernemer, want hij wordt door die overheid niet betaald. Op de koop toe mag een notaris geen verzoeken om akten op te maken weigeren, mag hij geen reclame maken voor zichzelf, en zijn er grenzen gesteld aan de tarieven die hij zijn klanten oplegt. Wie graag notaris wil worden, moet

daarvoor bijna even lang studeren en stage lopen als een huisarts. Daarna is het afwachten tot er een plaatsje vrij- of bijkomt, want het aantal ‘standplaatsen’ voor notarissen in België is geplafonneerd. Al die regels rond het beroep van notaris lijken moeilijk te rijmen met principes van vrije concurrentie, en ze schrikken misschien ook buitenstaanders af. Want de notaris behoorde, samen met de dokter en de pastoor, lange tijd tot de gezaghebbende notabelen van de samenleving. Hij is zonder twijfel het best gekend voor zijn rol bij erfeniskwesties, en leidt de openbare verkoop van (onroerende) goederen. Tegelijkertijd is hij een vertrouwenspersoon: veel mensen komen zijn advies vragen, omwille van zijn juridisch inzicht én zijn mensenkennis. Hij kent de families in zijn dorp of stad vaak heel goed – en anders leert hij ze wel kennen tijdens een erfenisregeling. De eigen familie van de notaris zit dikwijls zelf al generaties lang in het vak. In Leuven is er bijvoorbeeld een notarisfamilie met een ononderbroken traditie van meer dan 230 jaar. Dit soort familiale overlevering (of familiale bevoordeling?) wordt hoe langer hoe zeldzamer, naarmate het notariaat moderniseert en democratiseert.

Wat mensen vaak niet weten, is dat een notaris zorgvuldig alle originele akten moet bewaren die hij opstelt. Vaak komen daar nog eens de akten bij die hij erft van zijn voorganger. Toch is hij niet zomaar te vergelijken met een archivaris. Een archivaris heeft bijvoorbeeld een belangrijke plicht om documenten toegankelijk en doorzoekbaar te maken voor het publiek, terwijl de notaris eerder een verplichting tot geheimhouding en discretie heeft na te leven. Alle notariële documenten ouder dan 50 jaar *mogen*, alle documenten ouder dan 75 jaar *moeten* echter overgedragen worden aan het Rijksarchief. Notariële documenten die op deze manier zijn overgedragen bevatten een schat aan informatie voor genealogisch onderzoek. Ze vertellen soms over de kantjes van onze voorouders die we in andere archieven niet te zien krijgen. Bij het opmaken van een testament tekende een notaris bijvoorbeeld al eens een kleine stamboom om uit te zoeken welke erfgenamen voorrang hadden. Vertrouwen, liefde, wantrouwen of haat – ook die warme of kille gevoelens tussen mensen komen tot uiting in testamenten. Boedelinventarissen verklappen een en ander over rijkdom en armoede, levensstijl, smaak of wansmaak van de overledene. Ze werden vlak na een overlijden opgemaakt door de notaris, en sommigen dikwijls heel gedetailleerd de inboedel op die de overledene heeft achtergelaten. Weinig andere bronnen kunnen zo’n intieme inzicht bieden op hoe men vroeger leefde.

Tot voor enkele jaren was de notaris verplicht om speciaal zuurvrij papier te gebruiken voor zijn akten. Veel testamenten worden door hem ook vandaag nog met de hand neergeschreven. Pen en papier zijn nog steeds heel belangrijk bij de notaris. Een pen in een inktpot vormt zelfs een van de drie symbolen van het notariaat, samen met de weegschaal en een (wet)boek. Nochtans dringt de digitalisering steeds verder door: openbare verkopeningen kunnen tegenwoordig online gebeuren, akten worden ingescand en doorgestuurd, en de website van de Belgische notarissen www.notaris.be haalt honderdduizenden hits per jaar.

Laat je niet afschrikken door eventuele vooroordelen en stap op de notaris af! Een notaris, een archivaris en een conservator zijn alle drie in zekere zin 'gespecialiseerd in het erven', maar waarin verschillen ze nu eigenlijk van elkaar? Kunnen ze over dat erven trouwens iets van elkaar leren, bijvoorbeeld over kwesties van behoud en beheer? Of over de spanning tussen het origineel en de kopie? Of nog, over het bemiddelen tussen erflater en erfgenaam en erfgenamen onderling? Nodig eens een notaris uit om door de collectie te gaan: wat valt hem op of wat vindt hij interessant? Het kan een idee opleveren waar je zelf misschien niet meteen aan dacht. Wat zouden we missen, als er geen notarissen meer zouden zijn? Hoe gaat een notaris om met erfenissen die niet meteen tastbaar of taxeerbaar zijn? En wat moet je doen als een erfenis je eerder toevallig in de handen valt?

Het notariaat is aanwezig in de archieven, maar is het dat ook in de musea? Is er nood aan een Museum van het Notariaat? Welke rol heeft de notaris gespeeld in jouw gemeente, of welke sporen heeft hij tot dusver nagelaten? Nam hij belangrijke taken op in de gemeente of beïnvloedde hij de gang van zaken in de gemeenschap op een andere manier? Hoe erfgoedminded kan een notaris zijn? Welke verhalen kunnen (of mogen) verteld worden over of door de notaris? Aangezien er in heel het land slechts een beperkt aantal standplaatsen zijn voor notarissen, vestigen notarissen zich soms in een andere streek – is het recht overal hetzelfde?

(Zw)erven tussen culturen

Niet alleen (rechts)personen kunnen erven. Ook culturen en subculturen erven. Ze geven nieuwe betekenissen en inhouden aan elementen uit het verleden en voegen er nieuwe originele elementen aan toe. Culturen zijn complex en dynamisch. Bovendien verrijken ze elkaar voortdurend. Het is een boeiend onderwerp waar niemand ooit over uitgepraat kan raken. *Erf!* wil een uitnodiging zijn om dat creatieve erfproces van en tussen culturen van naderbij te bekijken.



Over gedeelde erfenissen ...

Het geschiedenisonderwijs in Vlaanderen heeft, net als de samenleving, een hele evolutie doorgemaakt. De blik werd als het ware steeds breder. Vroeger volgden de geschiedenisboeken meestal een kronkelig pad dat ergens begon in het Midden-Oosten en Egypte en vervolgens via Grieken en Romeinen steeds verder naar het Westen opschoof. Het Westen als bevoorrechte erfgenaam van de wereldgeschiedenis, zo leek het. Vandaag erkennen de boeken gelukkig dat er heel wat meer paden zijn, dat die paden elkaar voortdurend kruisen en dat het niet altijd duidelijk is waar ze naartoe lopen. We zijn met veel meer erfgenamen dan je zou denken. En die culturele erfenis verliest niet aan waarde door ze te delen, integendeel! Op de vorige Erfgoeddag met als thema 'Grenzeloos' werd een halve eeuw migratie feestelijk herdacht en ging het over de herkomst van de erfgoedobjecten, verhalen en gebruiken. Deze keer voegen we er nog een nuance aan toe. Welke 'erfenissen' worden door een cultuur aanvaard en welke niet? En waarom? Welke erfgenamen zijn er? En wie heeft het recht om wat te erven? Erfenissen uit het verleden zijn niet alleen vaak omstreden, soms gaat het ook meer om een soort toe-eigening dan om een natuurlijk proces. Wat te doen als verschillende groepen hetzelfde – vaak ideologische – erfgoed claimen? Is dat enkel degene die het wettelijk bezit heeft of is dat de gehele cultureel-erfgoedgemeenschap?

De Arabische cultuur – zelf een erfgenaam van de oude grote culturen van het Midden-Oosten – heeft bijvoorbeeld een enorme invloed gehad op Europa. Ze vormt een belangrijk doorgeefluik voor de filosofie en wetenschap uit de oudheid en verbindt Oost met West. Daarnaast erfde Europa nog heel veel andere zaken – van *algebra* tot *pyjama* – van de Arabische cultuur zelf. Die Arabische erfenis waren de Europeanen blijkbaar alweer een beetje vergeten toen ze in de 19e eeuw plots gefascineerd raakten door Egypte. Het Oude Egypte, welteverstaan. Die 'Egyptomanie' is trouwens grotendeels het gevolg van een uit de hand gelopen expeditie naar Egypte eind jaren 1790, door ... Napoleon! Het ontbreken van klinkende militaire successen tijdens die campagne compenseerde hij met wetenschappelijk en cultuurhistorisch onderzoek. De studie van het Oude Egypte kon sindsdien op heel wat financiële steun rekenen van het Westen, dat op zijn beurt duizenden archeologische objecten meenam voor onderzoek en tentoonstelling in de eigen musea en universiteiten. In Egypte zelf werd daardoor eveneens de interesse voor piramides en farao's aangewakkerd.

en musea die het (erf)goed kunnen uitleggen ...

Dit brengt ons bij een heel actuele kwestie: de aanwezigheid van allerlei materiële sporen van andere culturen in de musea en archieven in België. Veel voorwerpen werden in de loop der jaren uit andere werelddelen naar Europa gebracht. Soms gebeurde dit met de bedoeling om de objecten, net als de architectuur van de musea zelf, in te schakelen als 'bewijsstukken' bij de culturele erfenis van oude culturen aan Europa. Andere keren gebeurde dit als bijproduct van missies, als demonstratie van de macht van kolonistoren of als documentatie van wetenschappelijke expedities naar de culturele en natuurlijke diversiteit in de wereld. Ook individuele verzamelaars brachten tal van objecten mee van hun reizen of andere tochten buiten Europa. De museologie is vandaag gevoeliger geworden voor de culturele context en haalt de banden aan met de *source communities* of de diverse gemeenschappen waaruit de objecten afkomstig zijn. Van wie komt de erfenis en wie draagt er het beste zorg voor?

Door missionering buiten Europa ontstonden in veel Vlaamse en Brusselse kloosters belangrijke etnografische en missiecollecties. Die collecties zijn uiterst belangrijk voor het vertellen van het missieverhaal, maar de noodzaak aan een duurzaam behoud en beheer dringt zich steeds verder op. Het Centrum voor Religieuze Kunst en Cultuur vzw inventariseerde dit erfgoed en zoekt nu samen met de betrokken religieuze instellingen actief naar oplossingen. Etnografische collecties vertellen door hun context een verhaal over verwerving maar stellen de betrokkenen dus ook voor de uitdaging hoe in de toekomst verder met de stukken om te gaan. De behandeling van 'claims' uit de landen van herkomst is daar een concreet voorbeeld van. Op 17 november 2014 vindt in Brussel het contactforum 'Restitutie en etnografische en niet-Europese collecties' plaats, waarop deze problematiek uitgebreid aan bod komt. Deze dag is een initiatief van *Etnocoll*, een gloednieuw netwerk van experts uit instellingen met etnografische (deel)collecties in België, met medewerking van de Koning Boudewijnstichting en FARO. Meer informatie vind je terug op de website van FARO, of via een e-mail aan katrijn.dhamers@faronet.be. Trouwens, niet alleen de aanwezigheid van voorwerpen in verzamelingen spreekt boekdelen. Ook de afwezigheid ervan kan tekenend zijn – want wiens erfenis wordt immers getoond?

naar erven als een werkwoord

Veel voorwerpen en documenten zijn bewaard gebleven precies omdat ze in een museum of archief zijn terechtgekomen. Enkele kunstvoorwerpen waren misschien nooit bedoeld om te bewaren. Ze kunnen verbonden zijn met tijdelijke rituelen en ceremonieën. En natuurlijk zijn er ook in ons land private en publieke collecties die teruggaan op de ongebreidelde passie van individuele verzamelaars, die zowat alles bijhielden wat ze maar belangrijk genoeg vonden. Erven is echter niet zomaar hetzelfde als verzamelen. Het is een almaar terugkerend proces met drie partijen: de erfflater van wie je de erfenis kreeg, jezelf, en je erfgenaam aan wie je zelf weer zal doorgeven. Erven is een werkwoord. Sommige verzamelingen zijn dan wel nooit af, maar erven loopt eeuwig door.

In Japan worden de Shintoschrijnen van Ise elke twintig jaar volledig afgebroken en opnieuw gebouwd. Zo verbeelden ze de eeuwige cyclus van leven en dood binnen de Shintofilosofie, en met elke nieuwe generatie vindt weer een transitie van bouwtechnieken en rituelen plaats. De voortdurende herhaling en het doorgeven van immaterieel erfgoed zijn binnen die traditie dus veel belangrijker dan het materiële spoor ervan. Het verschil tussen origineel en reproductie is vervaagd, de overdracht zelf is de erfenis. In het Westen daarentegen wordt traditioneel een groter belang gehecht aan die ‘unieke’ en ‘authentieke’ materiële sporen – we nemen er zelfs graag de eventuele littekens van de tijd bij, voor zover die de bewaring van het object niet in gevaar brengen.

Moet iets eerst je eigendom zijn geweest om het te kunnen nalaten? Heel bekend is de toespraak uit 1854 waarin het Indianenopperhoofd Chief Seattle op een vraag van de Amerikaanse regering om het territorium van de Indianenvolkeren af te kopen, als volgt zou geantwoord hebben: “Het grote, en ik veronderstel goede, witte opperhoofd zendt ons de boodschap dat hij ons land wil kopen, maar dat hij ons genoeg wil overlaten om comfortabel op te leven (...) Hoe kan je de lucht, de warmte van het land kopen of verkopen? Dat is voor ons moeilijk te bedenken. Als we de prikkeling van de lucht en het kabbelen van het water niet kunnen bezitten, hoe kunt u het van ons kopen?” Omdat zijn toespraak eerst naar het Engels vertaald moest worden en pas later werd opgetekend, is het gissen naar de exacte bewoordingen. De boodschap zelf geniet echter heel wat aanzien in milieubewuste kringen, want hij wijst terecht op een belangrijke vaststelling: er zijn in de wereld materiële en immateriële rijkdommen die we mogen beheren, maar niet kunnen of mogen bezit-

ten. We erven als het ware alleen het vruchtgebruik ervan. De Zuidpool, de bodem van de oceaan, water en lucht behoren tot het gemeenschappelijk erfgoed van de mensheid. Ze zijn het waard bewaard te blijven voor toekomstige generaties en zouden beschermd moeten worden tegen ontginning door afzonderlijke landen of bedrijven.

Een taal vormt ook een levende erfenis. In een taal sluipen bovendien veel woorden en formules binnen, die 'geërfd' zijn uit andere talen. Soms wijzen die woorden op een grotere erfenis, als ze blijken vast te hangen aan een bepaalde manier van leven of denken die we eveneens hebben overgenomen – denk maar aan de Franse woordenschat in de keuken, het Italiaans in de plastische kunsten en de klassieke muziek, het Nederlands in de scheepvaart, het Engels in alles wat digitale media betreft of het Latijn in wetteksten. Wat verraad de terminologie die je gebruikt voor je erfgoedcollectie over de achterliggende erfenis? 'Browse' eens door je collectie en ga op zoek naar het erfgoed dat we delen met andere delen van de wereld; in hoeverre is 'ons erfdeel' eveneens van anderen? Hoe ga je om met claims op collecties en voorwerpen? Zijn er erfgenamen die vergeten zijn? Als er meerdere erfgenamen zijn voor hetzelfde object, wie mag het dan hebben? Is er erfgoed uit andere culturen en gemeenschappen waar je geen blijf mee weet? Zijn er gemeenschappen en culturen die ondervertegenwoordigd zijn in je museum of archief en hoe komt dat?

Hoe kan je ervoor zorgen dat niet alleen het wiel, maar ook de techniek van het wiel en maken bewaard blijft? Kan je erfgoed opnieuw maken? Vertellen we wel genoeg verhalen aan elkaar? In hoeverre leeft de erfenis van migranten nog verder bij hun kinderen? Wat valt er te vertellen over de verschillende gebruiken in de wereld ten aanzien van erven? Erft elk kind altijd evenveel? Is het altijd de eerstgeborene die voorrang krijgt? Of de zoon die bevoordeeld wordt ten opzichte van de dochter? En hoe stopt het erven?

NOG GEEN IDEE?!



Kijk regelmatig op www.erfgoeddag.be. We plaatsen dagelijks nieuwe berichten met inhoudelijke suggesties, interessante publicaties, tentoonstellingen, activiteiten of webtips. Als je je hoofd breekt over een passende invulling van het thema met jouw collecties of activiteiten, dan kan een bezoekje aan de website je veel tijd en moeite besparen. Alle nieuws is bovendien eenvoudig te doorzoeken. Heb je ideeën, vragen of een project dat je via deze weg met je collega's wil delen? Neem dan zeker contact op.

WERVEND ERF!

Erfgoed heeft een publiek – of een erfgoedgemeenschap – nodig. De activiteiten die je voor Erfgoeddag voorbereidt, en je erfgoedaanbod in het algemeen, passen binnen een ruimere wisselwerking tussen publiek en aanbod. Hoe kan een museum, een archief, een erfgoedbibliotheek, een erfgoedvereniging vandaag maatschappelijk relevant zijn en een duurzame relatie met het publiek uitbouwen? Daartoe kan marketing een goed hulpmiddel zijn. Niet alleen om over je aanbod te communiceren en publiek te werven, maar ook om nieuwe bruggen te bouwen tussen dat aanbod en het publiek, en zelfs om je eigen werkwijze voortdurend kritisch tegen het licht te houden. Op de website van FARO vind je onder het tabblad 'Kenniss en Expertise' het dossier 'Vloek of Zegen? Marketing in de erfgoedsector'. Daarin vind je onder andere informatie die je kan helpen om de verschillende leefstijlprofielen binnen je publiek te onderscheiden, en je activiteit er sterker op af te stellen.





ERF!GOEDZORG

Erf! focust op het proces van het erven en de verschillende zaken die mensen, groepen en gemeenschappen aan elkaar kunnen doorgeven. Om cultureel-erfgoedcollecties te kunnen doorgeven, duiden en delen is evenwel ook erfgoedzorg nodig, oftewel behoud, beheer en collectiemanagement.

Iedereen die erfgoedobjecten in beheer heeft, moet deze als het ware ‘fysiek gezond’ houden, zodat zoveel mogelijk ‘informatie en erfgoedwaarden’ behouden en beschikbaar blijven. De tool ‘geïntegreerde risicobeheersing’ is een goede leidraad, omdat die rekening houdt met quasi alle oorzaken van schade aan erfgoed. Als je de mogelijke risico’s of schadefactoren kent, kan je strategieën en maatregelen bedenken om deze te elimineren en je erfgoed veilig te stellen. Tien voornaamste schadefactoren die je daarom goed in de gaten moet houden:

- × fysieke krachten (schokken, hanteren, transport ...)
- × vuur (gebouw, zaal, object)
- × water (overstroming, lek, reiniging, condensatie ...)
- × criminaliteit / vandalisme
- × ongedierte / insecten / schimmels
- × verontreiniging (uitlaatgassen, stof, vlekken ...)
- × straling: lux en uv (daglicht, artificieel licht)
- × incorrecte temperatuur (schommelingen, te warm, te koud)
- × incorrecte relatieve vochtigheid (schommelingen, te droog of te vochtig)
- × ‘dissociatie’ of verlies van context/informatie over het object (verkeerde data, plaatsing ...)

Ook menselijke en organisatorische factoren spelen een rol. Aandacht voor behoud en beheer is nodig bij elke stap, handeling, proces of gebeurtenis die een impact heeft op je collectie. Heb zeker ook oog voor de aard, gevoeligheden, conditie en geschiedenis van de objecten zelf; het ene object is het andere niet! Verschillende materialen hebben verschillende noden en zelfs al lijken twee objecten



in je collectie hetzelfde, toch kan hun bewaartoestand heel verschillend zijn, omdat ze een heel ander 'leven' hebben gehad vooraleer ze in jouw zorg zijn terechtgekomen. Voor basisrichtlijnen voor behoud en beheer van diverse objectsoorten en materialen kan je terecht bij *VerzekeDe Bewaring* op www.verzekeдебewaring.be.

Erfgoedzorg delen we vaak op in preventieve zorg en actieve behandeling. **Preventieve conservering** grijpt niet in op de objecten zelf, maar creëert de best mogelijke omgevingsomstandigheden om het verouderings- en vervalproces te vertragen en potentiële schadefactoren te weren. Hieronder vallen richtlijnen voor het gebouw en zijn inrichting, klimaatbeheersing (controle van temperatuur & vochtigheid), maar ook goede verpakkingsmaterialen, dagelijkse zorg en toezicht, conditiemonitoring, quarantaineprocedures, opleiding van museummedewerkers en -vrijwilligers, verbetering van calamiteitenprocedures, richtlijnen voor derden die bijvoorbeeld verband houden met buitengewone activiteiten in de collectiebeherende instelling, enz.

Actieve conservatiebehandeling grijpt echt in op de fysieke toestand van het object. De behandeling kan gaan van een minimale ingreep om een bepaalde toestand te stabiliseren, tot een ingrijpendere behandeling om objecten opnieuw leesbaar en toonbaar te maken. Dit gebeurt enkel na een zorgvuldig vooronderzoek en na een ethische evaluatie en motivatie. Minimale interventie en reversibiliteit zijn de basiscriteria voor elke ingreep.

Erfgoedzorg gebeurt vaak achter de schermen en is eerder 'onzichtbaar'. Het vergt heel wat tijd, mensen, middelen en kennis om dit op een goede manier te doen. Erfgoedzorg heeft echter een grote invloed op alle andere aspecten van je werking. Het vormt de sleutel voor het optimale gebruik en het maximale behoud van erfgoedwaarden van en in je collecties, objecten en bestanden. Nu, en ook als bijzondere erfenis voor de toekomst ...

Nuttige info:

- × *VerzekeDe Bewaring*: www.verzekeдебewaring.be
- × *Nota Op de museale weegschaal*: www.faronet.be/blogs/olga-van-oost/op-de-museale-weegschaal
- × Depotwijzer van de Vlaamse provincies en de Vlaamse Gemeenschapscommissie: www.depotwijzer.be
- × *Handboek collectierisicomanagement*: www.cultureelerfgoed.nl/dossiers/collectierisicomanagement
- × Nog vragen? Contacteer de stafmedewerkers behoud en beheer van FARO: griet.kockelkoren@faronet.be of jurgen.vanhoutte@faronet.be



SAMENWERKEN IS DE BOODSCHAP

Elk jaar biedt Erfgoeddag kansen om samen te werken met tal van partners binnen en buiten het erfgoedveld. Initiatieven kunnen elkaar versterken, nieuwe perspectieven creëren of net boeiende confrontaties opleveren. De voorbereiding aan de Erfgoeddag van 26 april 2015 kan een uitnodiging zijn om andere 'Erf!-partners' aan te spreken waar erfgoedinstellingen misschien al mee in contact komen, maar zelden mee uitpakken, zoals notarissen, of organisaties die schenkers begeleiden naar goede doelen of hun fondsen beheren. Zoek en reik elkaar de hand!

Open Monumentendag

Niet elke cultureel-erfgoedcollectie bevindt zich in een kathedraal, kasteel of monument. Maar sommige wel. Niet elke kerk, beschermd boerderij, herenhuis of ander monument herbergt een bijzonder museale collectie of een archief. Maar sommige wel.

Eigenaars of verzorgers van monumenten die hun roerend-erfgoedcollectie of een ritueel in de schijnwerpers willen zetten, kunnen dat doen op Erfgoeddag. Cultureel-erfgoedwerkers die het monument waarin ze werken willen openstellen, kunnen dat doen op Open Monumentendag. Iedereen kan deelnemen aan deze twee erfgoedfeestdagen in Vlaanderen.

Open Monumentendag Vlaanderen zet telkens op de tweede zondag van september het onroerend erfgoed in de kijker. Op zondag 13 september 2015 vindt de 27e editie plaats. Die dag staan het bouwkundig, landschappelijk, archeologisch en varend erfgoed in de kijker. Surf naar www.openmonumenten.be voor meer informatie.

De Week van de Amateurkunsten | De Kleine Artiest | 24 april tot en met 3 mei 2015

‘De Kleine Artiest’ gaat over kinderen en kunst, creatieve jongeren, over de kleine man in de straat, over kleine kunst, over de invloed van jong op oud en omgekeerd, over stimulerende plekken, over experimenteren, proberen en proeven, over nieuw en durven, over (her)ontdekken en doen! Meer weten? Neem contact op via info@wak.be, 09 235 40 02 of neem een kijkje op www.wak.be.

Tijdens Erfgoeddag 2014 staken Fameus vzw, het Forum voor Amateurkunsten, FARO en de Imam I-Buhari moskee in Antwerpen de koppen bij elkaar. Door deze samenwerking kon het publiek tijdens een workshop de geheimen van het ebru, een eeuwenoude Turkse techniek om papier te marmeren, leren kennen. Een gespecialiseerde kunstenaar demonstreerde deze bijzondere techniek en een expo bracht oude en nieuwe kunstwerken en Turkse historische objecten samen.

De Digitale Week | Feest!

Een hele week lang, van maandag 20 april tot en met donderdag 30 april, staan computer, mediawijsheid en e-inclusie centraal. Tijdens de Digitale Week organiseren steden, gemeentes, OCMW's, bibliotheken, musea en tal van verenigingen digitale activiteiten rond het thema *Feest!* Dat mag je breed interpreteren: van een startersles in tekstverwerking tot een lezing over Linux, van de werking van een digitaal archief tot een gps-spel. Meer weten? Surf naar www.digitaleweek.be of contacteer Rob Declerck via rob.declerck@linc-vzw.be of 016 31 66 08.

Heb je een affiche uit de Eerste of Tweede Wereldoorlog, een brief van een familielid dat geëmigreerd is, of foto's van seizoenarbeiders in je kast? Dan had je tijdens Erfgoeddag 2014 geluk! Je kon toen immers alles laten inscannen in ARhus, waar TERF een scansessie organiseerde rond het thema 'Grenzeloos'. Na het inscannen werden de foto's op Erfgoedbankmidwest.be geplaatst waar iedereen ze kan raadplegen.

Thank God it's Friday



Ook op Erfgoeddag vormen gezinnen een belangrijke doelgroep. Maar hoe zorg je ervoor dat gezinnen jouw gemeente uitkiezen voor een familie-uitstap? Zorg dat er over jou gepraat wordt in de Bende van Vlieg!

UiTmetVlieg.be geeft families een stem. Families schrijven beoordelingen over uitstapjes. Want wie kan beter oordelen over Erfgoeddag, musea, voor- en tentoonstellingen dan gezinnen die het allemaal al eens getest hebben?

Maak de Bende van Vlieg bekend en zorg er zo voor dat ze jouw activiteiten bij andere families aanbevelen. Bestel affiches of flyers van de Bende van Vlieg bij vlieg@UiTmetVlieg.be. En volg de activiteiten van de Bende van Vlieg op www.UiTmetVlieg.be op de voet!

Neem ook een kijkje op de FARO-website. Onder 'Erfgoeddag', 'Inspiratie' en vervolgens 'Vlieg erin!' verzamelden we enkele tips. Hier kan je ook de inspirerende boekjes *All in. Cultureel erfgoed voor het hele gezin* en *'t Zit in de familie. Cultureel erfgoed vanuit gezinsperspectief* raadplegen.

Davidfonds

Het Davidfonds is een uitgebreid cultuurnetwerk dat jeugd- en volwassenenboeken uitgeeft, evenementen en cursussen organiseert en focust op taal, geschiedenis en kunst. Dit doet het in heel Vlaanderen. **De Nacht van de Geschiedenis** is wellicht hun meest bekende evenement. De nacht is in 2015 al aan zijn 13e editie toe en vindt plaats op dinsdag 24 maart 2015. Het thema wordt 'Landbouw en Visserij'. Meer weten? Surf dan naar www.davidfonds.be.

Tijd-Schrift zoekt auteurs over het thema 'Erf'!

Heb je Inspiratie genoeg opgedaan om een artikel te schrijven over het thema *Erf*? De redactie van *Tijd-Schrift* plant in april 2015 een nummer met hetzelfde thema als Erfgoeddag. Kruip in de pen!

Tijd-Schrift. Heemkunde en lokaal-erfgoedpraktijk in Vlaanderen is het tijdschrift van Heemkunde Vlaanderen. Het koppelt academische kwaliteit

aan een heldere en begrijpelijke schrijfstijl en aan een uitgesproken praktische en concrete invalshoek. De bijdragen zijn altijd gebaseerd op een bestaande casus. In *Tijd-Schrift* kunnen zowel professionele als amateurhistorici hun onderzoek op een wetenschappelijk verantwoorde manier voorstellen.

Zelf een artikel schrijven voor *Tijd-Schrift* over het thema *Erf!?* Bezorg dan je suggestie aan redactie@tijd-schrift.be!



EEN ERFGOEDORGANISATIE IN JOUW BUURT?

Ben je nog op zoek naar een erfgoedorganisatie om samen een Erfgoeddagactiviteit te ontwikkelen? Via onze erfgoedkaart kan je snel en overzichtelijk organisaties vinden. Start met zoeken op www.faronet.be/erfgoedveld. Vandaag staan er al zo'n 1.700 organisaties op de kaart. Staat jouw organisatie nog niet op de kaart vermeld? Meld je organisatie dan aan via www.faronet.be/erfgoedveld/aanmelden zodat ook anderen jouw organisatie kunnen vinden.

Ook scholen, openbare bibliotheken, jeugdverenigingen, amateurkunstenaars of andere organisaties kunnen fijne partners zijn om mee samen te werken. Durf de stap te zetten en leer elkaar beter kennen. Samenwerkingsbanden kunnen ook na Erfgoeddag 2015 nog van pas komen!



KALENDER

- × **VOORAF** nadenken over wat je wil bereiken, en hoe je daarbij je collectie, kennis en medewerkers kan inzetten, is een noodzakelijke eerste stap. Neem de tijd om hierover te brainstormen en je te informeren. Durf ook nieuwe wegen in te slaan! In deze brochure is alvast een voorbeeld van een brainstormtechniek opgenomen, maar er bestaan natuurlijk nog heel wat andere.
- × **1 SEPTEMBER 2014 | START INSCHRIJVINGSPERIODE**
via www.erfgoeddag.be/inschrijving. Wanneer je inschrijft, kan je meteen ook het nodige promotiemateriaal bestellen.
- × **VRIJDAG 26 SEPTEMBER 2014 | INSPIRATIEDAG ERF!**
De inspiratiedag vindt plaats in het **Notarishuis van Antwerpen**, Koningin Elisabethlei 10, 2018 Antwerpen. Er is onthaal voorzien vanaf 9.30 uur, we starten om 10.00 uur en eindigen omstreeks 16.00 uur. In het eerste deel van de inspiratiedag benaderen verschillende sprekers het thema *Erf!* vanuit verschillende invalshoeken. Zo krijg je **inhoudelijke pistes** aangereikt waarover je kan nadenken en waarop je verder kan borduren. In de namiddag vertalen we deze inhoud naar enkele workshops. Meer informatie over de inspiratiedag en inschrijving vind je op www.erfgoeddag.be.
- × **VAN 1 TOT EN MET 8 OKTOBER 2014 | INFOSESSIES PER PROVINCIE**
Hoe ga je met het thema *Erf!* aan de slag? Om je op de sporen te zetten, organiseren we in elke provincie en Brussel een gratis infosessie. Ze geven je een beeld van wat het thema *Erf!* inhoudt. Verder krijg je antwoorden op vragen als: hoe schrijf ik in? Welk promotiemateriaal is er?

Elke locatie voorziet een rondleiding of voorbeeld uit hun werking gelinkt aan het thema *Erf!* Dit geeft je tal van extra ideeën. De infosessies vinden plaats van **13.30 tot 17.00 uur**. Iedereen is van harte welkom, maar schrijf je wel vóór 25 september in via de website van Erfgoeddag.

- › **Woensdag 1 oktober 2014 | Oost-Vlaanderen**
Huysmanhoeve, Bus 1, 9900 Eeklo
- › **Donderdag 2 oktober 2014 | West-Vlaanderen**
Kasteel Beauvoorde, Wulveringemstraat 10, 8630 Veurne
- › **Vrijdag 3 oktober 2014 | Limburg**
Kasteel van Bokrijk, Domein Bokrijk, Bokrijklaan 1, 3600 Genk
- › **Maandag 6 oktober 2014 | Brussel**
AMVB (Archief en Museum voor het Vlaams leven te Brussel), Arduinkaai 28, 1000 Brussel
- › **Dinsdag 7 oktober 2014 | Vlaams-Brabant**
OPEK bij Mooss vzw, Vaartkom 4, 3000 Leuven
- › **Woensdag 8 oktober 2014 | Antwerpen**
Gasthuismuseum, Gasthuisstraat 1, 2440 Geel

- ✘ **MAANDAGOGHTEND 1 DECEMBER 2014 | EINDE VAN DE INSCHRIJVINGSPERIODE**
Promotiemateriaal bestellen via het inschrijvingsformulier is van dan af niet meer mogelijk.

- ✘ **DINSDAG 2 TOT EN MET DINSDAGOGHTEND 9 DECEMBER 2014**
De lokale of regionale coördinator vult de eventueel nog ontbrekende informatie aan en corrigeert waar nodig.

- ✘ **DINSDAG 16 DECEMBER 2014**
Het eerste Kwaliteitscomité gaat na of de ingediende activiteiten voldoen aan de algemene voorwaarden. Hun eventuele opmerkingen en suggesties worden aan de lokale coördinator en de deelnemers doorgegeven. Gemeenten die tot het werkingsgebied van een erfgoedcel behoren, kunnen bij hen terecht voor de nodige feedback.

- ✘ **DONDERDAGAVOND 18 DECEMBER 2014 TOT EN MET MAANDAGOGHTEND 19 JANUARI 2015**
De lokale coördinator past de ingeschreven activiteiten aan.

- ✘ **MAANDAG 19 JANUARI 2015**
Er kan niet langer promotiemateriaal besteld worden.

× **MAANDAG 2 FEBRUARI 2015**

Het tweede Kwaliteitscomité kent de speciale vermeldingen toe en beslist welke activiteiten definitief in het programma worden opgenomen.

× **BEGIN FEBRUARI 2015**

De coördinatieceel Erfgoeddag brengt de organisaties van wie de activiteiten niet werden weerhouden op de hoogte.

× **EIND FEBRUARI 2015**

Levering van het promotiemateriaal (affiches, stickers, flyers ...) bij de deelnemers.

× **26 MAART 2015**

Het Erfgoeddag-programma staat online.

× **ZONDAG 26 APRIL 2015 | ERFGOEDDAG | ERF!**



PROCEDURE

Van **1 september tot en met 1 december 2014** kan je je activiteit inschrijven. Hieronder zetten we enkele belangrijke aspecten op een rij.

ALGEMENE VOORWAARDEN VAN ERFGOEDDAG

- ✓ je activiteit heeft een aantoonbare link met het thema *Erf!*,
- ✓ je activiteit focust op cultureel erfgoed,
- ✓ je activiteit vindt plaats op Erfgoeddag, bij voorkeur van 10.00 tot 18.00 uur,
- ✓ je activiteit op Erfgoeddag is gratis voor het publiek,
- ✓ je activiteit op Erfgoeddag mag geen louter 'opendeurdag' zijn,
- ✓ je activiteit focust op cultureel-erfgoedzorg

KWALITEITSCOMITE

De rol van het **Kwaliteitscomité** is dubbel. Een eerste ronde vindt plaats meteen na het afsluiten van de inschrijvingen. Dan wordt er nagegaan of de activiteiten duidelijk worden omschreven en of ze voldoen aan de algemene voorwaarden.

Ontbrekende of onduidelijke zaken worden doorgegeven aan de lokale of regionale coördinator. **Van 2 tot en met 8 december 2014** kunnen zij ontbrekende of onduidelijke informatie aanvullen. Ook de Coördinatieceel Erfgoeddag is bereikbaar voor raad. Aarzel dus niet om contact op te nemen als je vragen hebt.

In de tweede ronde gaat het **Kwaliteitscomité** na of de onduidelijkheden van het eerste Kwaliteitscomité werden opgelost. Is dit niet het geval? Dan kan het Kwaliteitscomité beslissen om de activiteiten te weigeren. De deelnemer wordt hiervan op de hoogte gebracht.

Tijdens de tweede ronde worden ook de **speciale vermeldingen** toegekend. Wat maakt dat een activiteit een speciale vermelding in de wacht sleept? De activiteiten zijn origineel en zitten goed in elkaar, ze zijn duidelijk omschreven, het thema is goed uitgewerkt, er worden bijzondere samenwerkingen aangegaan en

er wordt geëxperimenteerd. Deze inspanningen worden beloond met een speciale vermelding. Dat houdt in dat de activiteit extra aandacht krijgt op de website en in het persdossier. Zet dus je beste beentje voor!

PROMOTIEMATERIAAL

De Coördinatieceel Erfgoeddag bezorgt **gratis promotiemateriaal** aan iedereen die tijdig via www.erfgoeddag.be/inschrijving activiteiten indient én aanduidt hoeveel promotiemateriaal hij/zij wil.

Spreek lokaal goed af wie promotiemateriaal bestelt: ofwel de kandidaat-deelnemer ofwel de lokale coördinator. En weet je al hoe je het promotiemateriaal zal verspreiden? Ga je bus aan bus verdelen of flyeren aan de scholen? Bedenk samen een strategie zodat je zoveel mogelijk mensen bereikt.

Welk promotiemateriaal is er?

Meer informatie over het promotiemateriaal vind je op onze website: www.faronet.be/erfgoeddag/procedure/promotiemateriaal. Wie tijdig bestelt ... krijgt tijdig geleverd!

DE LOKALE COÖRDINATOR

In heel wat gemeenten en steden is hij of zij actief: de lokale coördinator. Hij of zij speelt een belangrijke rol in de totstandkoming van Erfgoeddag, motiveert lokale (erfgoed)verenigingen om deel te nemen, bevordert overleg en stroomlijnt het lokale programma.

Is er geen lokale coördinator in je buurt of heb je geen toegang tot het internet? De Coördinatieceel Erfgoeddag helpt je graag verder.

EN WIE IS DE REGIONALE COÖRDINATOR?

Erfgoedcellen nemen meestal de rol op van regionale coördinator. Ze zijn actief in verschillende gemeenten en maken het erfgoed uit de eigen stad en regio toegankelijk voor een zo breed mogelijk publiek, bevorderen de samenwerking en bouwen netwerken uit.

Ze zijn dus heel goed op de hoogte van wat er reilt en zeilt in jouw streek. Wil je weten of er een erfgoedcel bij jou in de buurt is? Neem een kijkje op www.erfgoedcellen.be of neem contact met ons op.



BRAINSTORM: 'MET VREEMDE DINGEN'

Om het publiek in contact te brengen met onze collecties en erfgoedverhalen gebruiken we vaak vertrouwde methodes, zoals een mooi boek of een klassieke tentoonstelling. Daar is op zich natuurlijk niets mis mee. Maar we kunnen een erfgoedinhoud ongetwijfeld ook op andere manieren brengen. Onderstaand voorbeeld van een brainstormtechniek helpt je misschien op weg ... door net een compleet andere richting te verkennen.

HOE GAAT HET IN ZIJN WERK?

- × Verdeel de deelnemers van de brainstorm in duo's rond een centrale probleemstelling.
- × Geef elk duo een volstrekt willekeurig voorwerp dat helemaal niets met de probleemstelling te maken heeft.
- × De deelnemers bestuderen het voorwerp en schrijven er tien eigenschappen van op.
- × Gebruik de eigenschappen als inspiratiebron voor nieuwe oplossingen voor je vraag of probleem.
- × Schrijf alle oplossingen van de duo's op een flipchart.

Tip: Een box met vreemde voorwerpen is vlg samengesteld: ga bijvoorbeeld naar de Kringwinkel en neem uit elk rek het derde product dat je ziet. Binnen tien minuten heb je een doos vol 'gekke dingen'.



MEER LEZEN

Handgeschreven testamenten, gepubliceerde wetteksten of persoonlijke dagboeken ... bij het erven speelt het geschreven woord nog steeds een hoofdrol! Boeken, artikels en online publicaties zijn essentieel om je activiteit voor Erfgoeddag voor te bereiden. Het onderstaande literatuurlijstje kan je alvast op weg helpen. Een aantal ervan vind je terug in de openbare bibliotheek van je stad of gemeente (www.bibliotheek.be), of in de vakbibliotheek van FARO (www.faronet.be/bibliotheek).

Boeken/ gedrukte publicaties

- BRUNEEL (CLAUDE), GODDING (PHILIPPE), STEVENS (FRED) (RED.), *Het notariaat in België van de middeleeuwen tot heden*. Brussel, Gemeentekrediet, 1998.
- DAENEN (ROEL), 'De Schitterende Schatkamer. Versnipperd, verloren, veronachtzaamd en toch uiterst gewild: striperfgoed', in: *faro | tijdschrift over cultureel erfgoed*, 7 (2014) 2, p. 6-15.
- DIBBITS (HESTER), 'Families en hun spullen. Boedelbeschrijvingen als bron', in: STOKVIS (PIETER) (RED.), *Geschiedenis van het privé-leven. Bronnen en benaderingen*. Amsterdam, Uitgeverij Sun, 2007.
- KLEP (PAUL), HOETINCK (CARLA), EMONS (THIJS) (RED.), *Persoonlijk verleden. Over geschiedenis, individu en identiteit*. Amsterdam, Uitgeverij Aksant, 2005.
- KOMTER (AAFKE) (RED.), *Het geschenk. Over de verschillende betekenissen van geven*. Amsterdam, Amsterdam University Press, 1997.
- KRUISMANS (BERT), *Meneer de notaris. Familiegeheimen en geldperikelen onthuld*. Leuven, Uitgeverij Van Halewyck, 2013.
- LEJEUNE (PHILIPPE), BOGAERT (CATHERINE), *Le journal intime. Histoire et anthologie*. Parijs, Editions Textuel, 2006.
- LIETAER (MIEKE), 'Goed Gegeven. Gids voor schenkingen aan bibliotheken', in: *Armarium. Publicaties voor erfgoedbibliotheken*. Antwerpen, 2008.
- MAELFAIT (ANN), *Goed Geven. Praktische gids voor schenken en nalaten aan een goed doel*. Brugge, Testament.be, Die Keure, 2013.
- PIKETTY (THOMAS), *Le Capital au XXI^e siècle, collection Les Livres du Nouveau Monde*. Parijs, Editions du Seuil, 2013.

TALEB (NASSIM NICHOLAS), *De Zwarte Zwaan. De impact van het hoogst onwaarschijnlijke*. Amsterdam, Uitgeverij Nieuwezijds, 2008.

SPRUYT (ERIC), *Erven & Schenken. Een gids met concrete tips om uw erfenis fiscaal te plannen*. Speciale editie Plus Magazine, Senior Publications nv, 2013.

VAN DEN BERG (PETER), 'Erfgoed: de juridische herkomst van een metafoer', in: GRIJZENHOUT (FRANS) (RED.), *Erfgoed. De Geschiedenis van een begrip*. Amsterdam, Amsterdam University Press, 2007.

VERMEERSCH (ETIENNE), *De ogen van de panda. Een milieufilosofisch essay*. Antwerpen/Utrecht, Houtekiet, 2010.

WEINER (ANNETTE), *Inalienable Possessions: The paradox of keeping-while-giving*. Berkeley, University of California Press, 1992.

Fédération Royale des Notaires de Belgique, *Un siècle au service du notariat 1891- 1991*, Brussel, 1991.

(web) Artikels

JACOBS (MARC), 'Onvervreembare bezittingen', in: *Mores. Tijdschrift voor volkscultuur in Vlaanderen*, Vlaams Centrum voor Volkscultuur vzw, 2 (2001) 4, p. 11-17 (www.academia.edu/3638843/Cultureel_erfgoed._Onvervreembare_bezittingen)

Commission interministérielle d'agrément pour la conservation du patrimoine artistique national, *La Dation en paiement. Loi du 31 décembre 1968*. Parijs, 2008.

www.culture.gouv.fr/culture/actualites/communiq/albanel/Plaquedation.pdf

Websites

www.kbs-frb.be

website van de Koning Boudewijnstichting. De KBS bracht samen met de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat een handige brochure uit over wat er bij het overlijden van een naaste allemaal moet geregeld worden.

www.notaris.be

website van de Koninklijke Federatie van het Belgisch Notariaat

Onuitgegeven bronnen

DE LA MARCHE (SEVERINE), *Al die dwingende bepalingen in het familiaal vermogensrecht: weg ermee!*, Masterproef van de opleiding Master in de rechten, 2013, Universiteit Gent. http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/060/900/RUG01-002060900_2013_0001.AC.pdf

VERMANT (YELLE), *Het Notariaat in België. Een kritische blik op de toekomst*, Masterproef van de opleiding Master in het Notariaat, 2013, Universiteit Gent. http://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/061/077/RUG01-002061077_2013_0001.AC.pdf



faro | tijdschrift over cultureel erfgoed

Je hoeft zelfs niets te erven om een abonnement op faro te nemen!

De cultureel-erfgoedsector is voortdurend in ontwikkeling. Blijf helemaal bij, met een abonnement op *faro*.

Een jaarabonnement met vier nummers kost slechts 25 euro.

Surf naar: www.faronet.be/tijdschrift.



faro | tijdschrift over cultureel erfgoed bracht reeds focusdossiers rond thema's als Jongeren & erfgoed, Cultureel erfgoed & toerisme, Plastics en/als erfgoed, Musea en Stripperfgoed.

COLOFON

REDACTIE

Lieven Lamote, Tine Vandezande en Griet Kockelkoren

EINDREDACTIE

Annemie Vanthienen en Birgit Geudens

VORMGEVING

Silke Theuwissen

COVERBEELD

Ronny en Johny | www.ronnyenjohny.be

ILLUSTRATIES

Trui Chielens | www.cargocollective.com/truichiens

BRAINSTORM 'MET VREEMDE DINGEN'

Flanders DC

DRUK

Albe De Coker

OPLAGE

4.000 exemplaren

WETTELIJK DEPOT

D/2014/11.524/10

Dank aan iedereen die op de een of andere manier heeft geholpen bij de redactie van deze inspiratiebrochure.

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Marc Jacobs, FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, Priemstraat 51, 1000 Brussel

Erfgoeddag is een initiatief van FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw, in opdracht van de Vlaamse overheid en in samenwerking met de erfgoedgemeenschappen in Vlaanderen en Brussel.

© Alle rechten voorbehouden. Behoudens de uitdrukkelijk bij wet bepaalde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden vernenigvuldigd of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de auteurs.

PARTNER INSPIRATIEDAG



PARTNERS PROVINCIALE INFOESSIES



gasthuismuseum



VOLG ONS OP

